

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการตามหลักสูตรสถานศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 1 ซึ่งประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่จัดการศึกษาในระดับช่วงชั้นที่ 1-2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 1 ในปีการศึกษา 2548 จำนวน 161 สถานศึกษา รวมประชากรทั้งสิ้น 1,328 คน ในการเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้การสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 300 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ ประกอบด้วยแบบสอบถามที่มีลักษณะดังนี้ ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นแบบเลือกตอบ ตอนที่ 2 สภาพการบริหารจัดการตามหลักสูตรสถานศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มี 4 ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา (การใช้หลักสูตร) ด้านการนิเทศ กำกับ ติดตามผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษา ด้านการสรุปผล การดำเนินงานการใช้หลักสูตรสถานศึกษา และ ด้านการปรับปรุง พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า ส่วนปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา ทั้ง 4 ด้าน เป็นแบบสอบถามปลายเปิด ซึ่งการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจัดส่งแบบสอบถาม และรับแบบสอบถามด้วยตนเอง โดยแบบสอบถามที่ส่งไปได้รับคืนทั้งหมด 291 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 97

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์แบบหาความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน นำเสนอในรูปตารางและบรรยายประกอบ

สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง และเป็นครูผู้สอน มีอายุราชการมากกว่า 20 ปี รองลงมา มีอายุราชการอยู่ระหว่าง 11- 19 ปี มีวุฒิทางการศึกษาอยู่ในระดับ ปริญญาตรี รองลงมาคือ วุฒิทางการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี ส่วนสภาพการบริหารจัดการ ปัญหา และข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการตามหลักสูตรสถานศึกษา สรุปได้ดังนี้

ตอนที่ 2 สภาพการบริหารจัดการตามหลักสูตรสถานศึกษา ปัญหา และ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 1

1. สภาพการบริหารจัดการตามหลักสูตรสถานศึกษา ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 1 โดยภาพรวมทั้ง 4 ด้าน มีสภาพการบริหารจัดการอยู่ในระดับมาก โดยมีสภาพการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา (การใช้หลักสูตร) มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา คือ สภาพการปฏิบัติด้านการสรุปผลดำเนินการใช้หลักสูตร สภาพการปฏิบัติด้านการปรับปรุง พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและ สภาพการปฏิบัติด้านการนิเทศ กำกับ ติดตาม ผลการใช้หลักสูตร มีค่าเฉลี่ยมาก เป็นลำดับสุดท้าย

2. ด้านการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา (การใช้หลักสูตร) พบว่า มีการปฏิบัติในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยรายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ครูผู้สอนนำหลักสูตรสถานศึกษา มาใช้ในการจัดการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย มุ่งเน้นการพัฒนาทางด้านร่างกาย และสติปัญญาของผู้เรียนครบทุกด้าน รองลงมาคือ การส่งเสริม สนับสนุนการใช้แหล่งเรียนรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ส่วนรายการที่มีค่าเฉลี่ยมาก เป็นลำดับสุดท้าย คือ การประชาสัมพันธ์การใช้หลักสูตรให้ผู้เกี่ยวข้องได้รับทราบอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

ปัญหาด้านการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา (การใช้หลักสูตร) คือ มีการจัดทำเอกสาร หลักฐานมากเกินไป ในสถานศึกษาขนาดเล็ก มีบุคลากรครูไม่เพียงพอ ทำให้มีปัญหาในการจัดครูเข้าสอนให้ครบทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ยังไม่เป็นที่น่าพึงพอใจ มีการเปลี่ยนผู้บริหารบ่อยครั้งทำให้การบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาไม่ต่อเนื่อง ส่วนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย ทำให้นักเรียนมีความสับสนในการปฏิบัติกิจกรรม

ส่วนข้อเสนอแนะ คือ ควรลดภาระครูผู้สอนในการจัดทำเอกสาร เพื่อให้ครูได้มีเวลาในการปรับปรุงและพัฒนาข้อบกพร่องของผู้เรียน ควรมีการบูรณาการหลักสูตรสถานศึกษาในสถานศึกษาขนาดเล็กที่จัดการเรียนการสอนแบบรวมชั้นเรียน และ ควรมีการเผยแพร่การใช้หลักสูตรสถานศึกษาต่อผู้ส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ควรจัดการประชุม อบรม สัมมนา เพื่อทบทวนหลักสูตรอย่างต่อเนื่องทุกปี และ ควรให้ทุกฝ่าย มีส่วนร่วม ในการดำเนินการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาอย่างจริงจังเป็นระบบ ต่อเนื่อง

3. ด้านการนิเทศ กำกับ ติดตามผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษา พบว่า มีการปฏิบัติในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยรายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ สถานศึกษามีคำสั่งแต่งตั้งผู้รับผิดชอบในการนิเทศ ติดตามการใช้หลักสูตรสถานศึกษา โดยผู้บริหารจัดทำโครงการนิเทศ กำกับ ติดตาม การใช้หลักสูตรสถานศึกษาที่ชัดเจน มีการวางแผนจัดทำปฏิทิน การนิเทศการใช้หลักสูตรสถานศึกษาเป็นประจำทุกปี มีการจัดทำเอกสารหลักฐาน ในการดำเนินงานการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาเป็นปัจจุบัน ส่วนรายการที่มีค่าเฉลี่ยระดับปานกลาง คือ การเปิดโอกาสให้ครู และ ชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างเครื่องมือ นิเทศ กำกับ ติดตาม การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรสถานศึกษา

ปัญหาด้านการนิเทศ กำกับ ติดตามผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษา คือ การดำเนินการนิเทศ กำกับ ติดตาม ไม่สม่ำเสมอ ไม่ต่อเนื่อง ไม่ครบ ตามขั้นตอน กระบวนการของการนิเทศ และ ไม่ได้นำผลการนิเทศมาปรับปรุงการบริหารจัดการ รวมทั้งครูผู้สอนไม่ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการเรียนการสอน และ ไม่มีการสรุปผลการนิเทศ กำกับ ติดตามผล เป็นลายลักษณ์อักษร

ข้อเสนอแนะ คือ ควรมีการนิเทศ กำกับ ติดตามผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง มีการจัดทำสรุปรายงานผลการนิเทศอย่างเป็นระบบ และเป็นลายลักษณ์อักษร ควรมีการวางแผนในการดำเนินการร่วมกัน รวมทั้งการส่งเสริมการทำงานเป็นทีม มีแผนและเครื่องมือในการทำงานที่ชัดเจน ตลอดจนมีการสรุปผลการนิเทศ กำกับ ติดตามผลอย่างเป็นระบบ และมีการจัดทำเป็นรูปเล่ม เพื่อนำไปปรับปรุงและพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. ด้านการสรุปผลการดำเนินการใช้หลักสูตรสถานศึกษา พบว่า มีการปฏิบัติในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยรายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ครูผู้สอน มีการสรุปผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ทุกสาระการเรียนรู้และทุกปีการศึกษา ได้นำผลสรุปในการจัดการเรียนรู้ไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียน รองลงมา คือ การรายงานผลทางด้านวิชาการ และ งานด้านอื่น ๆ ส่วนรายการที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การสรุปความคิดเห็นของชุมชนต่อการใช้หลักสูตร การจัดการเรียนการสอน มีการเก็บรวบรวมข้อมูลการบริหาร เพื่อสรุปผลการดำเนินงานเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ต่อสาธารณชน อยู่ในระดับปานกลาง

ปัญหาด้านการสรุปผลการดำเนินการใช้หลักสูตรสถานศึกษา คือ ชุมชนมีส่วนร่วมน้อย เนื่องจากมีความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรน้อย ไม่มีการสรุปความคิดเห็นของครูเป็นลายลักษณ์อักษร และการให้ข้อมูลที่ไม่ตรงกับสภาพจริง รวมทั้งบุคลากรขาดความตระหนัก และ ความสำคัญของหลักสูตรสถานศึกษา ไม่มีการสรุปรายงานผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาต่อสาธารณชน

ข้อเสนอแนะ คือ หน่วยงานต้นสังกัด ควรมีการบรรจุอัตรากำลังฝ่ายสนับสนุนการสอน ให้กับสถานศึกษา เพื่อลดภาระงานพิเศษของครูผู้สอน เพื่อให้ครูใช้เวลาในการจัดการเรียนการสอน เต็มเวลา ควรมีการดำเนินการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร มาจัดทำฐานข้อมูลอย่างเป็นระบบ รวมทั้งให้ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ร่วมประเมินผลสรุปผลการใช้หลักสูตร ตามแผน หรือเมื่อเห็นสมควร โดยดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และเป็นระบบ

4. ด้านการปรับปรุง พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา พบว่า มีการปฏิบัติในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยรายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา มียุทธศาสตร์ การพัฒนาคุณภาพการศึกษาทุกปี รองลงมา คือ ครูผู้สอนมีการปรับปรุงพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ เป็นประจำทุกปี ส่วนรายการที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การประสานสัมพันธ์กับผู้เกี่ยวข้องในการพัฒนา หลักสูตรสถานศึกษา รองลงมา คือ การนำกระบวนการวิจัยไปใช้ในการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา

ปัญหาด้านการปรับปรุง พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา คือ ครูผู้สอนไม่มีการรายงานผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษา เพื่อนำผลสรุปไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนา ไม่มีบุคลากรในการเก็บ รวบรวมข้อมูลสารสนเทศต่าง ๆ การประสานงานกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการพัฒนาหลักสูตรยังมีน้อย ครูบางส่วนไม่จัดการเรียนการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ ครูไม่ให้ความสำคัญในการปรับปรุง และพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา รวมทั้งไม่ให้ความสำคัญในการบูรณาการกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผน และ ไม่นำปัญหาไปพัฒนาแก้ไขในการจัดการเรียนรู้

ข้อเสนอแนะ คือ การให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมและให้ความร่วมมือในการพัฒนา หลักสูตรสถานศึกษา ควรมีการติดตามผลการทำงานอย่างต่อเนื่อง สถานศึกษาควรให้ความสำคัญ ในการนำหลักสูตรไปใช้ และ นำผลจากการนิเทศ กำกับ ติดตาม มาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนา หลักสูตร และควรมีการใช้เทคโนโลยีมาช่วยในการจัดเก็บข้อมูล รวมทั้งการวัดผล และ ประเมินผล หลักสูตรสถานศึกษา

การอภิปรายผล

จากผลการวิจัย สภาพการบริหารจัดการตามหลักสูตรสถานศึกษา ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 1 มีประเด็นที่จะนำอภิปราย ดังนี้

1. สภาพการบริหารจัดการตามหลักสูตรสถานศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้าน มีสภาพการบริหารจัดการอยู่ใน ระดับมาก โดยมีสภาพการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา (การใช้หลักสูตร) มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ สภาพการปฏิบัติด้านสรุปผลดำเนินการใช้หลักสูตรสถานศึกษา สภาพการปฏิบัติด้านการปรับปรุง พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา และ สภาพการปฏิบัติด้านการนิเทศ กำกับ ติดตามผลการใช้หลักสูตร มีค่าเฉลี่ยมากเป็นลำดับสุดท้าย

2. ด้านการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา (การใช้หลักสูตร) โดยภาพรวมมีการปฏิบัติ อยู่ในระดับมาก คือ ครูผู้สอนนำหลักสูตรสถานศึกษาไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ และ ส่งเสริม สนับสนุน การใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอและ ต่อเนื่อง ซึ่งกรมวิชาการ (2545 : 32) ได้กำหนดแนวทางการบริหารหลักสูตรไว้ว่า การจัดการเรียน การสอนให้มีคุณภาพ ต้องใช้กระบวนการ วิธีการที่หลากหลายที่ได้กำหนดไว้ในแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งต้องคำนึงถึงพัฒนาการทางด้านร่างกาย สติปัญญา วิธีการเรียนรู้ ความสนใจ และความสามารถ ของผู้เรียนเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง ดังนั้น ในการจัดการเรียนรู้ ที่เน้นการจัดการเรียนการสอน ตามหลักสูตรสถานศึกษาในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ส่วนการบริหาร จัดการหลักสูตรนั้น ผู้ที่ทำหน้าที่ในการบริหารหลักสูตร จะต้องกำหนดนโยบายและแผนในการปฏิบัติ เพื่อให้ครูผู้สอน มีแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมกับสถานการณ์ของสถานศึกษา สภาพแวดล้อม และ กำหนด กิจกรรม โครงการเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการเรียนการสอน ทำนองเดียวกับผลการศึกษาของ เท็ดชาติ ชัยพงษ์ (2540 : 76) พบว่า การนำหลักสูตรไปใช้ ต้องให้ความสำคัญการปฏิบัติงาน ตามแผนงาน/โครงการ ตามที่วางไว้ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ควรจัดตามแผนที่วางไว้โดย ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ เน้นกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย ส่วนรายการที่มีค่าเฉลี่ยต่ำ คือ การให้กำลังใจ และส่งเสริมครู โดยการรับรู้ปัญหา ขกย่อง ชมเชย ความพยายามของครูในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งบทบาทและหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาในการนำหลักสูตรไปใช้นั้น จะต้องกระตุ้นให้ครูเอาใจใส่ ต่อการสอน ส่งเสริมครูในการนำหลักสูตรไปใช้ สนใจซักถามปัญหาการเรียนการสอน ที่ครูประสบ และช่วยแก้ปัญหา มีการเสริมสร้างกำลังใจของครู อำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนการสอน

สำหรับ ปัญหาและข้อเสนอแนะ คือ ครูยังขาดความมั่นใจ ความเชื่อมั่นในตนเองในการนำหลักสูตรไปใช้ ควรมีการวางแผนการประเมินผลกิจกรรมการเรียนรู้ ระหว่างภาคและปลายภาคอย่างชัดเจน ควรมีการสนับสนุนครูเข้ารับการอบรม ประชุมสัมมนาเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการหาความรู้เพิ่มเติม สนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างเพียงพอ และลดภาระหน้าที่พิเศษของครูให้น้อยลง ซึ่งในการนำหลักสูตรไปใช้นั้น หากครูขาดความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับหลักสูตรแล้วจะทำให้ขาดความเชื่อมั่นและความมั่นใจในการใช้หลักสูตร ดังนั้น จึงควรสนับสนุนให้ครูได้รับความรู้เพิ่มเติม ซึ่ง บันลือ พลฤกษ์วัน (2531 : 152) กล่าวว่า ในการนำหลักสูตรไปใช้ให้ประสบผลสำเร็จนั้นจะต้องศึกษาทำความเข้าใจในเรื่องหลักสูตร เพื่อให้ทราบหลักการ แนวทาง และการเปลี่ยนแปลงของหลักสูตร ว่ามีสาระสำคัญที่แตกต่างอย่างไร พยายามหาโอกาสเข้ารับการอบรม สัมมนา ประชุม หรือสังเกตการณ์ต่าง ๆ เพื่อจะได้แนวคิดใหม่ พยายามปรึกษาหารือเพื่อให้ครูสนใจงาน และควรไปศึกษาดูงาน เพื่อหาประสบการณ์ในสถานศึกษาที่มีการทดลองใช้หลักสูตรใหม่ ในทำนองเดียวกัน โจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 142-144) ได้แสดงทัศนะไว้ว่า ผู้บริหาร มีบทบาทสำคัญในการนำหลักสูตรไปใช้ ซึ่งจะต้องกระตุ้นชักนำครูได้ใช้ความสามารถอย่างเต็มที่ที่มีการส่งเสริมขวัญกำลังใจ เพื่อให้ครูมีความรู้ความเข้าใจหลักสูตร จัดเตรียมบุคลากร มีการประชุม อบรม สัมมนา เพื่อให้ครูมีความรู้ความเข้าใจ ตลอดจนสนับสนุนให้ครูมีโอกาสไปฝึกอบรม ดูงานที่จัดโดยหน่วยงานต่าง ๆ มีการประเมินผลการใช้หลักสูตรอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ ยังมีผลจากการศึกษาของ จิตรกร หาญกล้า (2547 : 32) ซึ่งได้สรุปผลสัมฤทธิ์ของหลักสูตรสถานศึกษา คือ การสร้างหลักสูตรและการใช้หลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีกระบวนการนิเทศ ติดตาม และ ประเมินผล เป็นกลไกหลักในการควบคุม และพัฒนาการสร้าง และการใช้หลักสูตร โดยเฉพาะด้านสื่อการเรียนการสอน การจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร และ ยังพิจารณาจากผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนที่เป็นผลผลิตของหลักสูตรได้อีกด้วย

3. ด้านการนิเทศ กำกับ ติดตามผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษา ส่วนใหญ่ มีการปฏิบัติในระดับมาก คือ สถานศึกษามีคำสั่งแต่งตั้งผู้รับผิดชอบโครงการนิเทศ ติดตามผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษา และมีการจัดทำแผนงาน โครงการนิเทศ กำกับ ติดตามผลทุกปีการศึกษา ซึ่งในการนิเทศ กำกับ ติดตามนั้น จะทำให้ได้ข้อมูล และ รับทราบปัญหา อุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการนำหลักสูตรไปใช้ หรือการจัดการเรียนการสอน ดังนั้น การนิเทศ กำกับ ติดตาม จึงเป็นกระบวนการที่สำคัญ ของการจัดการเรียนการสอน หรือ การบริหารหลักสูตร ซึ่งกรมวิชาการ (2544 : 38-39) ได้กำหนดหลักการเกี่ยวกับการบริหารหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้เป็นหลักสูตรที่กระจายอำนาจการจัดการศึกษาให้กับสถานศึกษาทุกด้าน ทั้งด้านวิชาการ การบริหารจัดการ และ การนำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ไปสู่การปฏิบัติในสถานศึกษา ในส่วนของการจัดการเรียนการสอน จะต้องจัดให้มีการนิเทศภายใน เพื่อนิเทศ กำกับ ติดตาม การใช้หลักสูตรอย่างมีระบบ และจะต้องให้ครูในสถานศึกษามีส่วนร่วม ในการนิเทศ กำกับ ติดตาม และ อำภา บุญช่วย (2537 : 32-33) กล่าวว่า การบริหารการใช้หลักสูตร ให้ได้ผลดี บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพได้นั้น จะต้องดำเนินการเกี่ยวกับ การนิเทศภายใน สถานศึกษา โดยการพัฒนาครูทางด้านการสอน การจัดแผนงาน / โครงการการนิเทศ เยี่ยมเยียนดูแล การสอน เข้ารับการอบรม การประชุมทางวิชาการ เช่นเดียวกับ เทอดชาติ ชัยพงษ์ (2540 : 78) พบว่า ในการใช้หลักสูตรนั้น ผู้บริหารต้องให้ความสำคัญการนิเทศภายในสถานศึกษาให้มากที่สุด และให้ความสำคัญการปฏิบัติงานตามแผนงาน / โครงการที่กำหนดไว้ เพื่อให้ประสบความสำเร็จ ในการบริหารจัดการสถานศึกษา รายการที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วม ในการนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผล การจัดการศึกษาของสถานศึกษา ซึ่งในการจัดการศึกษาให้มี คุณภาพนั้น จะต้องได้รับการสนับสนุน ส่งเสริม จากชุมชน ให้มีส่วนร่วมในการบริหารและตัดสินใจ เพื่อที่จะให้การศึกษาเป็นไปตามความต้องการของผู้เรียน และชุมชน นอกจากนี้ วีระวัฒน์ อุทัยรัตน์ (2544 : บทคัดย่อ) สรุปว่า การบริหารจัดการศึกษาจะต้องให้ผู้ปกครอง และ ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม เพราะถือว่าเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ในการจัดการศึกษาโดยตรง มีอำนาจหน้าที่ร่วมกันคิด (plan) ร่วมประเมิน (Evaluation) เพื่อประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอน ส่วนปัญหา และข้อเสนอแนะคือ สถานศึกษา หรือ ผู้บริหารสถานศึกษา ขาดการนิเทศ กำกับ ติดตามผลอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งขาด การส่งเสริม การให้กำลังใจครูในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ส่วนการนิเทศ กำกับ ติดตาม ควรจะมีเครื่องมือนิเทศที่ชัดเจน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในสถานศึกษานั้น หากผู้บริหารไม่มีการนิเทศ กำกับ ติดตาม อย่างเป็นระบบ และต่อเนื่องแล้ว จะไม่สามารถรับทราบ ความสำเร็จของงานได้ ดังนั้น การนิเทศ กำกับ ติดตาม จึงมีส่วนสำคัญในการบริหารจัดการหลักสูตร และ ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 142-144) ได้กล่าวว่า ผู้บริหารจะต้องมีบทบาทในการนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผล การใช้หลักสูตรอย่างสม่ำเสมอ โดยการใช้เทคนิค วิธีการ และ เครื่องมือที่เหมาะสม เพื่อปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ มีการสนับสนุน ให้ขวัญกำลังใจ ตลอดจน การส่งเสริมความก้าวหน้าในหน้าที่ อาชีพ การงานอย่างเหมาะสม ยุติธรรม โดยยึดระบบคุณธรรม เป็นสำคัญ

4. ด้านการสรุปผลการดำเนินงานการใช้หลักสูตรสถานศึกษา โดยภาพรวมมีการปฏิบัติ อยู่ในระดับมาก รายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การสรุปผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นรายกลุ่มสาระ การเรียนรู้ทุกปีการศึกษา เนื่องจากหน่วยงานต้นสังกัด ได้กำหนดให้สถานศึกษา จัดส่งผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนเป็นประจำทุกปี เพื่อให้ครูผู้สอนนำผลสรุปในการจัดการเรียนรู้ไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียน

โดย กรมวิชาการ (2545 : 50) ได้กำหนดบทบาทผู้บริหารสถานศึกษา ในการนำหลักสูตรไปใช้ว่า ต้องกำหนดนโยบาย เป้าหมาย และการวางแผนงานของสถานศึกษา จัดบุคลากรให้เหมาะสมกับงาน วิชาการ กำกับ ติดตามและนิเทศ งานวิชาการอย่างเป็นระบบ จัดหาหลักสูตร และเอกสารหลักสูตร ให้พอเพียง ส่งเสริม นำเทคนิคและวิธีการใหม่ ๆ ที่เหมาะสมมาใช้ในการดำเนินงาน และจัดให้มีการประเมินผลทุกระยะ จะทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการสอนสูงขึ้น ส่วน โจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 142) ได้กล่าวว่า การดำเนินการเกี่ยวกับหลักสูตร จะต้องมีการประชาสัมพันธ์ การรายงานชี้แจงผลการใช้หลักสูตรให้แก่ ครูผู้สอน ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับทราบ เพื่อสร้างความเข้าใจ ความรู้สึกที่ดีต่อหลักสูตร และได้รับความร่วมมือที่ดีจากบุคคล ทั้งในและ นอกสถานศึกษา โดยใช้วิธีการและสื่อที่หลากหลาย ส่วนผลการศึกษาของ มานพ ภัคเนียรนาท (2535 : บทคัดย่อ) กล่าวว่า การประชาสัมพันธ์ การใช้หลักสูตร รายงานชี้แจงให้กับนักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานต่างๆ เพื่อจะได้รับทราบความก้าวหน้าของการใช้หลักสูตร สำหรับการสรุปความคิดเห็นของชุมชนต่อการใช้หลักสูตร และ การจัดการเรียนการสอนที่มีค่าเฉลี่ยต่ำนั้น ตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา ชุมชนนับว่ามีส่วนสำคัญอย่างยิ่ง ที่จะเข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการสถานศึกษา หากชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ควรประชาสัมพันธ์ให้รับรู้ผลการดำเนินงานด้วย ส่วนผลการศึกษาของ วีระวัฒน์ อุทัยรัตน์ (2544 : บทคัดย่อ) กล่าวว่า การบริหารจัดการศึกษา ต้องสนองและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชนมากที่สุด โดยการจัดการศึกษาต้องเปิดโอกาสให้ ชุมชน องค์กร หน่วยงานในท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และ สาระการเรียนรู้ของหลักสูตร ต้องสอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการของชุมชน สังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ในส่วนรายการสรุปความคิดเห็นของครู และชุมชน ต่อการใช้หลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การเก็บรวบรวมข้อมูลการบริหารงานเพื่อสรุปผลการดำเนินงาน ไปเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ต่อสาธารณชน เป็นรายการที่มีค่าเฉลี่ย น้อยที่สุด ทั้งนี้ เนื่องจากครูมีภาระหน้าที่ใน ความรับผิดชอบมาก ทั้งงานธุรการ และ การรายงานต่างๆ ทำให้การสรุปผล การสรุปความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ไม่ได้ดำเนินการเท่าที่ควร ประกอบกับทางสถานศึกษาไม่มีบุคลากรดำเนินการ ด้านข้อมูลสารสนเทศโดยตรง มีบุคลากรน้อย จึงทำให้การดำเนินการไม่ครบถ้วน สำหรับปัญหาและ ข้อเสนอแนะ คือ ควรมีการประชุม สัมมนา ปรึกษาหารือผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อหาแนวทางแก้ไข ปัญหา และควรเพิ่มอัตรากำลังฝ่ายสนับสนุนการสอน เพื่อลดภาระหน้าที่พิเศษของครู ในขณะที่ ชูศรี สุวรรณโชติ (2544 : 220) กล่าวว่าในการนำหลักสูตรไปใช้ให้ได้ผลนั้น ต้องมีการรวบรวม เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรทุกชนิดที่มีอยู่ให้พร้อมที่นำไปใช้ เช่น ตัวหลักสูตร คู่มือ การใช้หลักสูตร คู่มือครู เอกสาร ตำรา แบบเรียน เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ครูในการหาความรู้เพิ่มเติม เช่นเดียวกับ อัมภา บุญช่วย (2537 : 32) ได้กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษา มีบทบาทสำคัญ

อย่างมาก ที่จะต้องจัดให้มี และจัดทำเอกสารหลักสูตรที่ครูต้องใช้ในสถานศึกษา เช่น หลักสูตร คู่มือแผนการสอน หนังสือเรียน เอกสาร คู่มือหนังสือเรียน และ หนังสือเสริมการอ่านประกอบ เพื่อให้การบริหารจัดการหลักสูตรบรรลุผลตามจุดประสงค์ อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วน บันลือ พฤกษ์วัน (2531 : 152) กล่าวว่า ในการนำหลักสูตรไปใช้นั้น ผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำทางวิชาการจะต้องประชุม ปรึกษาหารือกับคณะครู เพื่อให้สนใจและเตรียมคนให้พร้อมที่จะปฏิบัติ พร้อมทั้งจะเปลี่ยนแปลงแนวคิด ในการจัดการศึกษาอย่างจริงจัง

5. ด้านการปรับปรุง พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา มีการปฏิบัติอยู่ใน ระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา และยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพการศึกษา ทุกปี ครูผู้สอนมีการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร มีการนำปัญหา อุปสรรค มาปรับปรุง และ พัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ เวลาเรียน โครงการ และ กิจกรรมต่าง ๆ หลังการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่ง กรมวิชาการ (2544 : 38-39) กำหนดไว้ว่า การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา จะสำเร็จได้ ต้องได้รับการสนับสนุน ส่งเสริม และ ความร่วมมือ จากบุคคล หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในทุกระดับ โดยผู้บริหารจะต้องประเมินผล การนำหลักสูตรไปใช้ เพื่อปรับปรุง พัฒนาสาระหลักสูตรของสถานศึกษาให้ทันสมัย สอดคล้อง กับ ความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่น นอกจากนี้ กรมวิชาการ (2545 : 32) ยังได้กำหนดแนวทาง ในการบริหารหลักสูตรไว้ว่า ต้องให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาและ สถานศึกษาต้องจัดให้มีการประเมินผล เป็นรายภาคหรือรายปี เพื่อจะได้นำข้อมูลไปปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอน คุณภาพผู้เรียน มีการปรับปรุงพัฒนา สาระ เวลาเรียน ให้เหมาะสมกับผู้เรียน และสภาพแวดล้อม ผลการศึกษาของ เทอดชาติ ชัยพงษ์ (2540 : 75) พบว่า ในการใช้หลักสูตร ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการประเมินผลการใช้หลักสูตร 3 ระยะ คือ ระยะก่อนการดำเนินการ ระหว่างการดำเนินการ และ หลังการดำเนินการ โดยใช้รูปแบบวิธีประเมินหลากหลายตามความเหมาะสม อย่างเป็นระบบ และต่อเนื่อง ครูผู้สอนควรมีการประเมินผลการเรียนการสอน ทั้งก่อนสอน ระหว่างสอน และหลังดำเนินการสอน เพื่อจะได้ข้อมูลนำมาสรุป ปรับปรุง และพัฒนาการเรียนการสอนให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ในส่วนของ พงษ์ศักดิ์ อินทราม (2536 : 79) พบว่า การดำเนินงานทางวิชาการ ควรมีการส่งเสริมการวัดผลการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ และนำผลที่ได้ไปปรับปรุงและพัฒนา กิจกรรมการเรียนการสอนตามความต้องการ สำหรับปัญหาและข้อเสนอแนะคือ การเข้ามามีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ยังขาดความเข้าใจวิธีการ กระบวนการ ขั้นตอน ในการดำเนินงานสถานศึกษา จึงควรให้ความสำคัญในการนำหลักสูตร ไปใช้ ควรประเมินผลการใช้หลักสูตร เมื่อดำเนินการสอนจบในแต่ละเนื้อหา ซึ่งจะช่วยให้การจัดสาระการเรียนรู้ และ การจัดกิจกรรม การเรียนการสอนตรงกับสภาพปัญหา และ ความต้องการของผู้เรียน

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาสภาพการบริหารจัดการตามหลักสูตรสถานศึกษา ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 1 มีข้อเสนอแนะแนวทางในการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 สถานศึกษาควรมีการประชาสัมพันธ์ รายงานผลการใช้หลักสูตร ให้ผู้เกี่ยวข้อง ได้รับทราบเป็นประจำทุกภาคเรียนและทุกปีการศึกษา การจัดกระบวนการเรียนรู้ ควรยึดหลักผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้ สามารถที่จะพัฒนาตนเองได้ มุ่งเน้นการพัฒนาทางด้านสติปัญญา ส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของผู้เรียน ใช้ทักษะกระบวนการที่หลากหลายสนองความต้องการ ความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน ควรส่งเสริม สนับสนุน พัฒนาครูให้ผลิต และใช้สื่อการเรียนการสอนที่หลากหลายเหมาะสมกับผู้เรียน การใช้แหล่งเรียนรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้เพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอ

1.2 สถานศึกษาควรเปิดโอกาสให้ครู ชุมชน มีส่วนร่วมในการสร้างเครื่องมือการนิเทศ กำกับ ติดตาม การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรสถานศึกษา มีการนิเทศ กำกับ ติดตาม การใช้หลักสูตรอย่างสม่ำเสมอ เช่น การสังเกตการสอน การตรวจแผนการจัดการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง มีการรายงานการนิเทศ กำกับ ติดตาม เพื่อนำไปปรับปรุง แก้ไข ปัญหาของการจัดการเรียนการสอน และปัญหาในการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาต่อไป

1.3 สถานศึกษา ควรมีการสรุป ประเมินผลการใช้หลักสูตร โดยผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วม มีการสรุปความคิดเห็นของครู ผู้ปกครอง ต่อการใช้หลักสูตร และการจัดการเรียนการสอน มีการเก็บรวบรวมข้อมูลการบริหาร เพื่อสรุปผลการดำเนินงาน ไปเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ต่อสาธารณชน นำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาต่อไป

1.4 สถานศึกษา ควรมีการประสานสัมพันธ์กับผู้ที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา มีการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพการศึกษาทุกปี และควรมีการวางแผน ปรับปรุง พัฒนาการบริหารจัดการตามหลักสูตรสถานศึกษาในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เมื่อสิ้นปีการศึกษา ครูผู้สอนมีการปรับปรุง และพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้เป็นประจำทุกปี และนำกระบวนการวิจัย ไปใช้พัฒนากระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษากระบวนการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของสถานศึกษาในสังกัดอื่น เพื่อนำผลการวิจัยมาเปรียบเทียบกับผลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรในระดับอื่น หรือระดับที่สูงขึ้น

2.2 ควรศึกษาบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา เพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพ

2.3 สถานศึกษา และหน่วยงานการศึกษา ควรส่งเสริม สนับสนุน ให้บุคลากรได้ศึกษา วิจัย การมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ให้มีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพสอดคล้อง กับสภาพและบริบทของสถานศึกษา ต่อไป